

AXBOROTLASHGAN JAMIYATDA AXLOQIY INQIROZNING NAMOYON BO'LISHI

Ilmiy rahbar: **G'aniyev Elbek Abdizotovich**

O'zbekiston –Finlandiya pedagogika instituti magistranti

marufjonziyodullayev@gmail.com.

Telefon raqam +998992162872

Ziyodullayev Ma'rufjon G'ulomjon o'g'li

TATU Samarqand filiali 1-kurs talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada axborotlashgan jamiyat sharoitida axloqiy inqirozning namoyon bo'lish shakllari, uning sabab va oqibatlari tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalarining jamiyatga ko'rsatadigan ta'siri va bu jarayonning axloqiy qadriyatlarga salbiy ta'siri haqida fikr yuritiladi. Shuningdek, axloqiy inqirozni kamaytirish uchun yechimlar va tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: Axborotlashgan jamiyat, axloqiy inqiroz, dezinformatsiya, kiberbullying, axborot madaniyati, axborot xavfsizligi, globalizatsiya.

АННОТАЦИЯ: В данной статье анализируются формы морального кризиса, его причины и последствия в условиях информационного общества. Обсуждается влияние информационных технологий на общество и негативное влияние этого процесса на моральные ценности. Также представлены решения и рекомендации по уменьшению морального кризиса.

Ключевые слова: Информационное общество, моральный кризис, дезинформация, кибербуллинг, информационная культура, информационная безопасность, глобализация.

ANNOTATION: This article analyzes the forms of moral crisis, its causes and consequences in the conditions of the information society. The impact of information

technologies on society and the negative impact of this process on moral values are discussed. Solutions and recommendations are also presented to reduce the moral crisis.

Key words: *Information society, moral crisis, disinformation, cyberbullying, information culture, information security, globalization.*

KIRISH

Bugungi kun jamiyati axborotning ulkan tezlikda tarqalishi va iste'mol qilinishi davriga qadam qo'ydi. Bu jarayon "axborotlashgan jamiyat" atamasi bilan izohlanadi. Axborotlashuv texnologiyalarining rivojlanishi insoniyat hayotini osonlashtirish bilan birga, kutilmagan muammolarni ham keltirib chiqardi. Axborotning oson va tezkor yetkazilishi jamiyatda axloqiy qadriyatlarning buzilishiga, soxta ma'lumotlarning tarqalishiga, insonlar o'rtasida ishonchsizlik muhitining yuzaga kelishiga olib kelmoqda. Shu sababli, axborotlashgan jamiyatda axloqiy inqiroz masalasini chuqur o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Axborotlashuv va ijtimoiy axloqqa ta'siri

Axborot texnologiyalari insonlar o'rtasida muloqotni osonlashtirdi. Biroq, bu jarayon ijtimoiy munosabatlarga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar odamlar o'rtasidagi masofani qisqartirsa-da, ko'pincha yuzma-yuz muloqotga ehtiyojni kamaytiradi. Natijada, insonlar bir-biriga befarq bo'lib qolmoqda. Misol uchun, bolalar va o'smirlar orasida internetdan ortiqcha foydalanish ularning o'z-o'ziga ishonchini pasaytiradi, bu esa jamiyatdagi axloqiy buzilishlarning boshlanishiga sabab bo'ladi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari orqali ma'lumotning haddan tashqari

ko‘pligi insonlarni axborot xurujlariga duchor qilmoqda. Bu holatda axloqiy qadriyatlar o‘z ahamiyatini yo‘qotishi yoki noto‘g‘ri talqin qilinishi mumkin.

Axloqiy inqirozning namoyon bo‘lish shakllari

Axborotlashgan jamiyatda axloqiy inqiroz quyidagi shakllarda ko‘zga tashlanadi:

1. Dezinformatsiya va feyk yangiliklar

Yangi texnologiyalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali soxta yangiliklar tez tarqalmoqda. Bu jarayon jamiyatda ishonchsizlik muhitini kuchaytiradi. Misol uchun, COVID-19 pandemiyasi davrida soxta ma’lumotlarning keng tarqalishi odamlarning hayotini xavf ostiga qo‘ydi.

2. Kiberbullying va onlayn tajovuzlar

Ijtimoiy tarmoqlarda kiberbullying (kiberbezorilik) keng tarqalgan muammoga aylandi. Yoshlar orasida bu holatlar o‘z joniga qasd qilish kabi og‘ir oqibatlariga olib kelgan holatlar mavjud.

3. Axborot maydonidagi axloqiy zaiflik

Ko‘p hollarda, axborotning tarqalishi mas’uliyatsizlik bilan amalga oshiriladi. Masalan, ayrim bloggerlar obuna sonini oshirish uchun jamoatchilikni manipulyatsiya qiladi yoki noto‘g‘ri ma’lumotlar tarqatadi.

4. Qadriyatlar konfliktlari

Globalizatsiya axborotlashuv orqali turli madaniyatlarning to‘qnashuviga olib kelmoqda. Bu jarayonda milliy qadriyatlarning zaiflashishi va yo‘qolishi xavfi paydo bo‘lmoqda. Axborot madaniyatini rivojlantirish, axborot xavfsizligini ta’minlash va yoshlar uchun ma’rifiy dasturlarni kengaytirish davlat va jamiyatning birgalikdagi sa’y-harakatlari orqali amalga oshirilishi mumkin. Axloqiy inqirozning oldini olish va uni kamaytirish uchun barcha darajalarda ma’rifat va tarbiyani kuchaytirish muhimdir. Shuningdek, axborot texnologiyalari sohasida huquqiy nazorat va tartib-intizomni

kuchaytirish hamda xavfsiz axborot muhitini yaratish zarur. Faqatgina shunday kompleks yondashuv orqali axborotlashgan jamiyatning salbiy oqibatlarini kamaytirish, axloqiy qadriyatlarni saqlab qolish va kelajak avlod uchun sogʻlom axloqiy muhitni yaratish mumkin boʻladi.

Sabablar va yechimlar

Axloqiy inqirozning yuzaga kelishining asosiy sabablaridan biri insonlarning axborotga boʻlgan masʼuliyatsiz munosabatidir. Ijtimoiy tarmoqlar va internetda anonimlik imkoniyati odamlarga oʻz harakatlari uchun javobgarlik his qilishni unutishga olib keladi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot texnologiyalarini boshqarish mexanizmlarining yetishmasligi bu muammoni chuqurlashtiradi.

Axloqiy inqirozni yengish uchun quyidagi yechimlar taklif etilishi mumkin:

*** Axborot madaniyatini shakllantirish**

Jamiyatda axborotni toʻgʻri qabul qilish va tarqatish madaniyatini rivojlantirish kerak. Bu borada taʼlim muassasalari va ommaviy axborot vositalarining roli muhim.

*** Axborot texnologiyalarini nazorat qilish**

Davlat va jamoat tashkilotlari axborot texnologiyalarining ishlatilishini nazorat qilish mexanizmlarini kuchaytirishi lozim. Masalan, zararli kontentlarni bloklash va masʼuliyatli internet muhitini yaratish.

*** Yoshlar bilan ishlash**

Yosh avlodni axborot texnologiyalaridan toʻgʻri foydalanishga oʻrgatish va ularda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash lozim. Buning uchun turli loyihalar, treninglar va seminarlar tashkil qilish mumkin.

*** Raqamli savodxonlikni oshirish**

Bugungi kunda raqamli savodxonlikning pastligi axborot texnologiyalari bilan ishlashda muammolarga olib kelmoqda. Raqamli savodxonlik insonlarning internetda

to'g'ri va xavfsiz harakat qilish ko'nikmalarini oshirish orqali, ularning dezinformatsiya va kiberxavfsizlik tahdidlariga qarshi immunitetini kuchaytiradi. Bu borada, raqamli savodxonlik bo'yicha o'quv dasturlarini kengaytirish, yoshlar va kattalar uchun maxsus treninglar o'tkazish lozim.

*** Virtual etika qoidalarini ishlab chiqish va targ'ib qilish**

Axborot texnologiyalari va internet orqali muloqotda virtual etika qoidalarini joriy etish axloqiy inqirozni yengishda muhim rol o'ynaydi. Bu qoidalar foydalanuvchilarga onlayn muloqotda hurmat, mas'uliyat, va halollik kabi qadriyatlarni saqlashni o'rgatadi. Ushbu qoidalarni targ'ib qilish, maxsus veb-saytlar va ijtimoiy tarmoqlar orqali jamiyatning barcha qatlamlariga yetkazish orqali internetda sog'lom axloqiy muhit yaratilishi mumkin.

*** Psixologik yordam xizmatlarini rivojlantirish**

Kiberbullying va onlayn tajovuzlarning salbiy psixologik ta'sirini kamaytirish uchun psixologik yordam xizmatlarini kengaytirish lozim. Bu xizmatlar, ayniqsa, yoshlar va o'smirlar uchun muhim, chunki ular ko'pincha kiberbullying qurboniga aylanadilar. Onlayn psixologik yordam xizmatlarini rivojlantirish, ularni tezkor va qulay shaklda taqdim etish, muammolarni o'z vaqtida hal qilish imkoniyatini beradi. Dunyo bo'ylab so'nggi statistik ma'lumotlarga ko'ra, internet foydalanuvchilarining qariyb 60 foizi soxta ma'lumotlar ta'sirida qolgan. Shuningdek, Birlashgan Millatlar Tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, har uch nafar o'smirdan biri kiberbullying qurboni bo'lgan. Bu kabi ko'rsatkichlar axborotlashgan jamiyatda axloqiy inqirozning qanchalik jiddiy ekanligini anglatadi.

XULOSA

Axborotlashgan jamiyatning rivojlanishi, shubhasiz, zamonaviy dunyoda ko'plab qulayliklarni taqdim etgan bo'lsa-da, bu jarayon axloqiy inqirozning yuzaga kelishiga

ham olib kelmoqda. Soxta ma'lumotlar, kiberbullying va globalizatsiya jarayonida milliy qadriyatlarning yo'qolishi kabi muammolar axloqiy zaiflikning oshishiga sabab bo'lmoqda. Internet va axborot texnologiyalarining tezkor taraqqiyoti jamiyatda ishonchsizlik va axloqiy qoidalarining zaiflashishiga olib keldi. Yosh avlodni axborot texnologiyalaridan to'g'ri foydalanishga o'rgatish va ularda axloqiy qadriyatlarni mustahkamlash zamon talabidir. Buning uchun ta'lim tizimida axborot madaniyatini oshirishga qaratilgan maxsus dasturlarni joriy etish, turli loyihalar, treninglar va seminarlar tashkil qilish zarur. Axborotni to'g'ri va mas'uliyatli qabul qilish hamda tarqatish ko'nikmalarini yoshlar ongida shakllantirish orqali biz axloqiy inqirozni kamaytirishimiz mumkin. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan taqdim etilgan statistik ma'lumotlarga ko'ra, har uch nafar o'smirdan biri kiberbullying qurboniga aylangan, bu esa axborotlashgan jamiyatda yuzaga kelayotgan axloqiy muammolarning qanchalik jiddiy ekanligini ko'rsatadi. Internet foydalanuvchilarining qariyb 60 foizining soxta ma'lumotlar ta'sirida qolishi ham axborot maydonida yuzaga kelayotgan salbiy jarayonlarni tasdiqlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mavlanovna A. M. Problems of transforming a healthy worldview and creativity into a nationwide movement in society //Asian Journal Of Multidimensional Research. – 2021. – T. 10. – №. 7. – C. 32-36.
2. Rizaev I. Synergetics in Social Systems and its Possibilities //Global Scientific Review. – 2022. – T. 10. – C. 62-69..
3. "Axborotlashgan jamiyat: muammo va yechimlar." Ilmiy maqolalar to'plami. Toshkent: Fan, 2019.
4. Kubayeva S. Intellectual Games: Stimulating the Development of The Human Mind //International Journal of Scientific Trends. – 2023. – T. 2. – №. 12. – C. 74-78.

5. "Axborot xavfsizligi va ijtimoiy axloq." Internet resurslari: www.cyberethics.uz, www.globalissues.org.

6. УСМОНОВ Ф. Н. РАЦИОНАЛЬНОСТЬ И ТРАДИЦИЯ В РАЗВИТИИ НАУКИ //К ЧИТАТЕЛЯМ. – С. 251.

7. Ganiyev E. STAGES OF DEVELOPMENT AND IMPACT ON SOCIAL LIFE OF AN INFORMED SOCIETY IN UZBEKISTAN //Western European Journal of Historical Events and Social Science. – 2024. – Т. 2. – №. 11. – С. 17-20.